

N. Rep.	GRUPPE BONDESTAND Malede Skildrier	LØBENUMMER XII/33.	KATALOGNUMMER H. 26.	Portræt af "Pene Grit"
				TID dateret ansat til c. 1700
NEGATIV 13950. 13951.	HJEMSTAVN kommet fra Høje-Tudekr. efter-Opgivet —Type	St. Magleby, Amager.		
	TILVIRKET Signatur Mester formentlig			
GEN- STAN- DENS	Indfattet i en glat Træliste.			

Annette Vasström

Når museer sætter verden i system

DANSKE MUSEERS FÆLLES REGISTRERINGSSYSTEM

Vi gør det alle sammen hver dag. Sorterer, ordner, kategoriserer og klassificerer hverdagens mylder af materielle og immaterielle foreteelser. Bestikket sorteres i knive, gaffer og skeer, ugens dage i hverdage og helligdage, børnenes legetøj i tøjdyr, legoklodser eller elektronisk udstyr, etc. Klassifikation giver magt over tingene og skaber en form for orden i et ellers altopslugende kaos.

Med den norske etnolog Bjarne Rogans formulering er klassifikation:

... dagliglivets måde at organisere verden på. Det er myndighedernes redskab til at kontrollere samfundet, gennem standarder. Klassifikation er forskellige kulturers måde at ordne erfaringer på (Ofte i dikotomier som rent/urent, orden/uorden). Det er videnskabernes måde at systematisere kulturens og naturens verden på. Klassifikation er ikke mindst museernes måde at repræsentere de samme verdener på, gennem indsamling, kategorisering og utstilling. (Rogan 2010:131)

Michel Foucault har i værker som *Les mots et les choses* (1966) beskæftiget sig med klassifikationens betydning for hverdagslivets strukturering og tager sit udgangspunkt i en klassifikation, der er "falsk" set fra det moderne videnskabelige synspunkt, idet de opremsede kategorier fra "Kejseren af Kina's samling", ikke lever op til klassifikationens krav om, at en kategori ikke kan indeholde sine egne modsætninger. Den vækker derimod tanken om, at en dominerende klassifikation ikke behøver at være den eneste rigtige.

Inden for den klassiske videnskab står Linnés plantelære derimod som eksemplet på den perfekte klassifikation med sine arter, slægter og familier, indordnet i et omfattende hierarkisk opbygget system, som demonstrerer, hvorledes *relationerne mellem* de enkelte kategorier er af væsentlig betydning for forståelsen af helheden.

Figur 1. Tingenes pyramide. Indgangsparti til udstillingen *Det er Danmark*, Nationalmuseet i Brede, 1985. Jubilæumsudstilling for 100-året for Dansk Folkemuseums grundlæggelse. De mange genstande blev præsenteret som et gigantisk pulterkammer for at vække publikums nysgerrighed, og samtidigt stille spørgsmålet: Hvad er det vi har samlet? Og hvad skal vi samle fremover? En del af udstillingen blev viet projektet *Skal det på museum*, hvor folk kunne komme med deres egne ting og få en vurdering af tingenes egnethed som museums-genstande. Formålet var at fjerne indtrykket af museet, som en institution der kun interesserer sig for gamle ting, og i stedet sætte fokus på samtidens brugsgenstande. F.eks. havde museet på dette tidspunkt kun ganske få plastikgenstande. Foto: G. Nellemann, Nationalmuseet, DNT

Behovet for at skabe orden i kaos er også museernes problem. Med modernismen introduceres *historien* som et grundlæggende styringsredskab. Men at placere genstande på en tidsakse i en bestemt periode er langt fra tilstrækkeligt, når der ønskes et overblik over hverdagens materielle kultur.

Det følgende eksempel er hentet fra Dansk Folkemuseum (DFM), grundlagt 1881, åbnet 1885 og nu en integreret del af det danske Nationalmuseum som afdeling for Nyere Tid og Verdens Kulturer. I årene 1885-1940 ændrede DFM 3 gange sin kategorisering og registrering af genstandene i samlingerne. Hvad var rationalet bag disse ændringer? Og fik den endelig klassifikation, vedtaget i 1940, efterfølgende konsekvenser for den måde DFM sammensatte sin samling på? Fik klassifikationen magten over samlingerne? Eller var det samlingerne, som påvirkede klassifikationen? (Se f.eks. Svanberg 2009)

UDSTILLINGEN ER MUSEETS ORDEN

Ordene var grundlæggeren af Dansk folkemuseum Bernhard Olsens. De faldt i forbindelse med en korrespondance med Kulturministeriet, som påpegede den manglende inventarfortegnelse over de genstande, som blev indsamlet til Dansk Folkemuseum. For Olsen lå museets orden i de samlede helheder, som hvert interiør fra landets forskellige egne repræsenterede (Rasmussen 1979a). Olsen var inspireret af Artur Hazelius¹ da han i 1879 forestod opstillingen af et afsnit om bondestanden på Industriudstillingen i København i 1879. Hans ønske var at skabe et museum for borger- og bondestand ved at give et indblik i boligens og klædedragtens udvikling gennem at udstille en række interiører, der kunne demonstrere folkelivet på land og i by i 1600-1800-årene. De første registreringer af genstandene blev derfor udarbejdet som en indholdsfortegnelse over hvert enkelt rum: stuerne fra Amager, Sjælland, Samsø, Ålborg etc. Stuerne var med andre ord samlingens orden. Der var ikke tænkt på behovet for magasinopbevaring af supplerende genstande, endsiige en fortegnelse herover.

Fortegnelserne blev indført i protokoller, men den forøgede indsamling efter åbningen i 1885 fik hurtigt systemet til at bryde sammen og i 1892 måtte en ny fortegnelse udarbejdes.

Figur 2. "I disse stuer, der ville blive udstyrede og møblerede som de brugtes i Livet, anbringes figurer iførte dragter fra tiden". Xylografi af Jan Wybrantsens stue fra St. Magleby, som indgik i udstillingen i 1879 og siden overdraget til Dansk Folkemuseum som en del af den permanente udstilling. Illustreret Tidende, 1879

DEN TYPOLOGISKE KATALOGISERING

Den nye oversigt over museets samling blev udarbejdet efter et typologisk princip: hvad er det for en art genstande vi har, hvilke typologiske og stilmæssige særtræk har de, og kan de opstilles i kategorier, så nye genstande kan indlemmes i disse? Den typologiske katalogisering ligger i sin opbygning på linje med Linnés klassiske plantelære. Nu blev udstilling adskilt fra den typologiske oversigt. I stedet for numre som II, 1 hvor romertallet II henviste til rum nr. 2, fik genstanden, en bordendebænk, et nyt nr. I, 253 som placerede den i kategorien *bygningdele*, eftersom den udgjorde en del af stuens panelværk. Ud over type og materialer spillede funktionen også en rolle, for eksempel i adskillelsen mellem siddemøbler og liggemøbler under den overordnede kategori bohave. Der var imidlertid ikke en reel logisk opbygning bag typologiseringen. Genstande kunne logisk henføres til mange forskellige kategorier. For eksempel fandtes der en kategori for såvel bohave som forskelligt bohave, for husgeråd samt udskårne og bemalede genstande til husligt brug. Den sidste kategori har vist sig at dække over fænomenet ”kærestegaver”, det vil sige de smukt udskårne og bemalede genstande der vedrørte kvindens traditionelle arbejdsområde i relation til bearbejdningen af tekstiler (skættehånd, manglebræt m.m.).

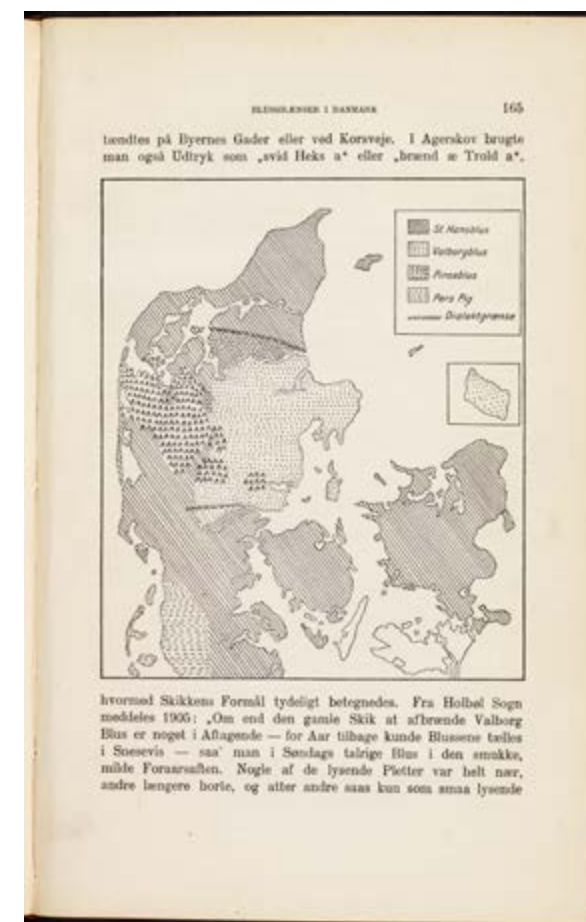
NORDISKE SAMARBEJDSPROJEKTER

Naturlige samarbejdspartnere for Dansk Folkemuseum var de øvrige nordiske lande, specielt folkemuseerne i Norge og Sverige. Gennem Skandinavisk Museumsforbund, grundlagt 1916, gjordes flere forsøg på at udforme en fælles nordisk registrant, men planerne blev ikke gennemført. Dog var der hyppige kontakter på tværs af landene, specielt i regi af de nordiske folkelivs- og folkeminddeforsker møder, hvor museums- og arkivfolk deltog. Initiativet til møderne kom fra Sverige og i årene 1920-1939 afholdtes syv fællesnordiske møder. Udover en gensidig orientering fra universitets-, museums- og arkivverden samt drøftelser af generelle etnologiske og folkloristiske temaer var der især én opgave, som var i fokus: udarbejdelsen af kulturhistoriske atlas for de enkelte lande, samt et eventuelt fælles nordisk/europæisk kulturatlas. Hvor museerne havde tænkt i helheder: de hele interiører og/eller de hele miljøer (for eksempel de hele gårdmiljøer på frilandsmuseerne), så blev fokus nu rettet mod de enkelte *kulturelementer*: udformningen af landbrugsredskaber som arden, hjulploven eller svingploven, harven og plejlen, eller traditionerne omkring højtider der fejrede forårets komme og/eller høstens afslutning.

Hvorfor var der for eksempel forskel fra egn til egn på, hvornår man tændte bål for at fejre foråret eller sommeren? Hos nogle var det Valborgblusset den 30. april, som samlede folk, andre steder tændtes bålet først ved midsommer/St. Hans. I dette arbejde var museerne, med deres samlinger af genstande langt tilbage i tiden, en uvurderlig samarbejdspartner.

EN SAGLIG REGISTRANT

I Danmark havde de kulturhistoriske museer opbygget en stærk fælles organisation, Dansk Kulturhistorisk Museumsforening, som i 1935 nedsatte et udvalg med henblik på udformningen af et fælles registreringssystem for de kulturhistoriske museer. Udval-

Figur 3. Kort over blusgrænser i Danmark. Danske Studier, 1929

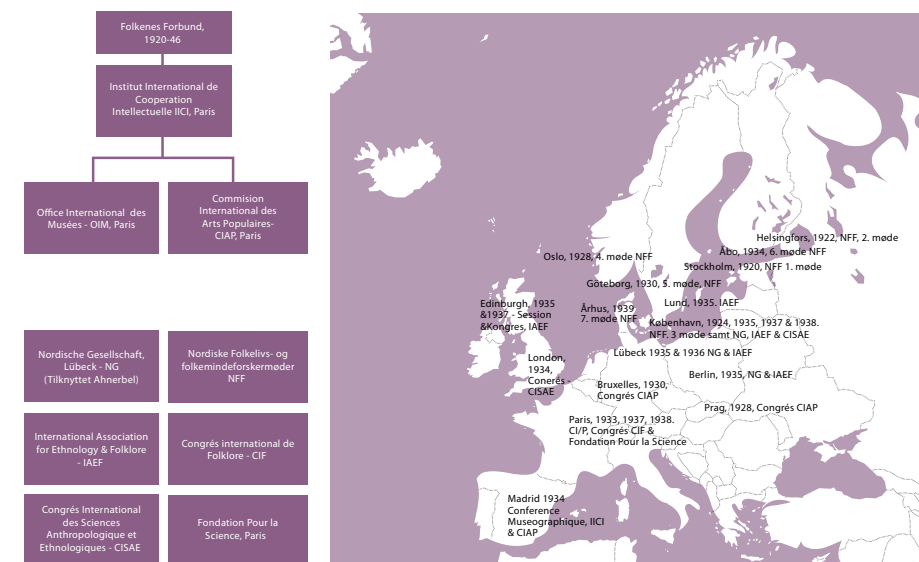
get bestod primært af medarbejdere fra Dansk Folkemuseum (nu Nationalmuseets 3. afdeling). Efter adskillige forsøg præsenterede udvalget i 1939 et nyt hierarkisk opbygget klassifikationssystem, som havde til hensigt at sammenfatte et museums mange forskellige former for materiale: genstande, optegnelser, tegninger, fotografier og film, i ét fælles system, en tankegang der vakte forundring hos mange garvede museumsfolk. Opbygningen brød med den traditionelle opbygning hvor arkivmateriale, fotografier og bøger katalogiseres efter egne regler, mens de materielle genstande blev registreret efter en anden logik. Nu skulle alt samtænkes under én klassifikation, blandt andet for at kunne sammenholde arkivmateriale, fotos, film og genstande fra større samlede indsamlings- og dokumentationsprojekter under én overordnet ramme. Men hvad lå bag det arbejde, det lille udvalg havde foretaget, hvorfra havde man for eksempel hentet sin inspiration? Og hvorfor var det netop nu, i 1939, der var sket et gennembrud i arbejdet? Her gjorde især tre forhold sig gældende.

Figur 4. Det 2. nordiske folkelivs- og folkemindforsker møde i Helsingfors 1922. Som nr. 2 fra højre ses Sigurd Erixon. Fotograf ukendt, Nationalmuseet, DNT

For det første var Dansk Folkemuseum i årene 1935-39 i færd med at fysisk integrere sine samlinger i det store Nationalmuseum. Fra midlertidige lokale i det daværende Kunstindustrimuseum blev udstillingerne nu pakket ned, magasiner tømt og samlingerne gradvist overført til det nye Nationalmuseum, der i samme periode kunne indtage en ny tilbygning i forlængelse af det gamle historiske Prinsens Palais, hvor samlingerne fra oldtid, middelalder-renæssance samt etnografisk samling allerede befandt sig. I alt ca. 40.000 genstande skulle nedpakkes og genopstilles i helt nye omgivelser. Museets medarbejdere fik i bogstaveligste forstand genstandene i hånden under nedtagningen, og samtidigt kunne de gøre sig overvejelser over, hvorledes genstandene skulle opstilles i de nye omgivelser, om de nye udstillinger skulle disponeres på en anden måde end tidligere, og hvordan man kunne sikre, at udvælgelsesarbejdet af de enkelte genstande kunne smidiggøres. Arbejdet måtte uundgåeligt tydeliggøre, at en logisk opbygget registrant, med klart definerede kategorier, ville lette arbejdet.

For det andet var Dansk Folkemuseum som ovenfor beskrevet allerede involveret i de nordisk/europæiske bestræbelser på at indsamle materiale til kortlægning af de traditionelle landbrugssamfundes traditioner og fysiske kulturelementer i et nordisk/europæisk perspektiv. Disse bestræbelser resulterede i en lang række møder, konferencer og større kongresser, hvor betingelserne for arbejdet kunne fastlægges. Her spillede Sverige, men også Tyskland, en vigtig rolle. Fra 1933 var især de tyske forskerkredse meget ivrige efter at påvirke og intensivere arbejdet med kulturatlas, bl.a. fordi afdækning af kulturgrænser i deres optik kunne legitimere krav om ændringer af statsgrænser (Vasström 2013).

Figur 5. Oversigt over møder, konferencer m.m. i Europa i årene 1920-1940, med deltagelse af danske repræsentanter fra Nationalmuseet/Dansk Folkemuseum. Diskussioner vedrørende udarbejdelse af fælles kulturatlas var på dagsordenen. Nationalmuseet, DNT

FORMÅL OG INSPIRATION

Bestræbelserne på at udarbejde danske atlas over forskellige delelementer af den danske bondekultur var uden tvivl en af de vigtigste drivkræfter, når det gælder indførelsen af et nyt klassifikationssystem, som helst skulle kunne behandle forskellige kildegrupper som beretninger, fotografier, film og materielle genstande under en fælles systematik. Formålet var at udtænke en "naturlig" klassifikation ved at fokusere på *brugen* af en genstand som den afgørende faktor. Inspirationen hertil kom dels fra sprogforskningen, dels fra tilsvarende systemer i andre nordiske lande, primært Sverige (for eksempel registrant udarbejdet af etnologen Olof Hasslöf til Göteborg Museer i 1937). Registranten blev udarbejdet af et team af inspektører, hvor især sprogforskeren og kulturhistorikeren Svend Jespersen fik en væsentlig rolle. I forordet til registrantens første udkast fra 1939/40 (Jespersen 1940:I-VIII) nævnes dialektforskeren Peter Skautrup's afhandling "Et Hardsysselmål" fra 1927, hvor det betones at fokus har været på ordet som "tale" og ikke som "gløse".² På tilsvarende måde skulle genstanden forstås ud fra sin funktion og ikke i relation til sin form, sin typologi. Med Svend Jespersens egne ord:

(...) som de konkrete ord for den talende kun er et middel, han gør brug af for at betegne de forskellige genstande, således er på samme måde en genstand ikke i sig selv for brugeren noget formål, men et middel han kan gøre brug af. [...] ikke ordet selv, men dets betydning [...] som er det væsentlige, [...] ikke genstanden selv, men den brug, der gøres af den, som er det væsentlige. (Jespersen 1940:III)

Registranten blev præsenteret for de øvrige danske kulturhistoriske museer i 1939, og indførtes fra 1940 på Nationalmuseet. Fra starten af 1950'erne blev den det dominerende klassifikationssystem på de danske kulturhistoriske museer. Samtidig med indførelsen af den nye registrant oprettedes Nationalmuseets etnologiske undersøgelser, NEU (1940), der gennem udsendelse af spørgelister indsamlede fyldige oplysninger om forskellige dele af arbejdslivet i det førindustrielle bondesamfund, oplysninger der på sigt kunne sammenfattes i oversigtlige kulturatlas efter svensk og tysk inspiration.

A. Natur	J. Bygninger og Husbygning
B. Planter	K. Inventar
C. Dyr	L. Indendørsarbejder
D. Mennesker	M. Tekstiltilvirkning
E. Stat og Samfund	N. Tekstiler (oversigtsgruppe)
F. Befolkning	O. Dragter
G. Statistik	P. Genstande til personligt brug
H. Næringsliv	Q. Ubestemmelige genstande
I. Bebyggelse	R. Forfalskninger

Figur 6. Hovedgrupper i den nye registrant fra 1940

STAT OG SAMFUND

Registranten blev revideret først i 1954 og senere i 1985, men har beholdt sin grundstruktur. Fra den omgivende natur bevæger registranten sig indad mod menneskenes levevilkår set gennem det samfund, civilt og politisk, den befolkning, det næringsliv og den bebyggelse, som danner hverdagslivets forudsætninger. En af de nye – og meget væsentlige – grupper i forhold til tidligere var gruppen Stat og samfund, der fra 1954 fik bogstavet D som betegnelse. Den forsøger at sammenfatte såvel de overordnede politiske og administrative institutioner som civilsamfundets forgreninger ud i det offentlige rum og ind i privatlivets sfære. Med sine 30 undergrupper, der igen blev opsplittet i afgrænsede temaer, blev *Stat og samfund* en af de grupperinger, hvortil store dele af samlingen kunne knyttes.

Registranten blev tillige opbygget i et stramt hierarkisk system. Som eksempel kan tages undergrupperne under temaet "Fritids- og forlystelsesliv", gruppe 28 under Stat og samfund. Ved revisionen i 1985 kom denne gruppe til at indeholde i alt 25 undergrupper. Legetøj blev for eksempel samlet under gruppen D. 28. p.

Figur 7. Legetøjet fik sin egen gruppe, D. 28. p. Foto: Arnold Mikkelsen, Nationalmuseet, DNT

D. Stat og samfund	
1. Regering og administration	16. Skrift, bog og billede
2. Lovgivning	17. Bomærker, signeter og segl
3. Retsvæsen og lovbrud	18. Efterretnings- og nyhedstjeneste
4. Offentlige afgifter	19. Forsorg og velgørenhed
5. Militærvæsen	20. Forsikringsvæsen
6. Kongehus og hof	21. Sygdom og lægevæsen
7. Offentligt liv	22. Sundhed og renlighed
8. Købstad	23. Brand- og redningsvæsen
9. Landsby, sogn og kommune	24. Vand- og energiforsyning
10. Herregård	25. Tidsmåling
11. Kirkevæsen	26. Årets gang og højtider
12. Tro	27. Livets gang og højtider
13. Videnskab	28. Fritids- og forlystelsesliv
14. Undervisning	29. Kroer og beværtninger
15. Folkeoplysning	30. Nydelsesmidler og stimulanser

Figur 8. Oversigt over hovedtemaer i gruppen Stat og Samfund fra 1954

Figur 9. Portrættet af "Pene Grit" fra Amager er et tidligt eksempel på de blå kartotekskort, som indførtes ca. 1935. Maleriet hang oprindeligt i stuen fra Store Møgleby, og har derfor nr. XII/33 som løbenummer (rum 12, genst. Nr. 33) Katalognummeret er det "gamle" efter den typologiske registrant og henviser til at genstanden er et skilderi. Yderst t.h. er det topografiske nr. tilføjet. Kortet er et eksempel på, at den del af samlingen, som blev registreret før indførelsen af den grønne registrant³, bibeholdt sin nummerering efter den gamle registrant. Men i kartoteksskufferne og den senere database befinder kortet – og genstanden – sig i gruppen for inventar, J. 2. u, skilderier. Foto: ukendt. Nationalmuseet, DNT

FORMÅL OG RAMMEBETINGELSER

Den nye registrant skulle være et logisk opbygget arbejdsredskab, som kunne hjælpe medarbejderne med at fordele de indsamlede genstande i de relevante kategorier, som nødtigt skulle overlape hinanden. Herved kunne arbejdet smidiggøres og fremfindning af bestemte genstande forhåbentlig gøres lettere. Men med sit fokus på *brugen* af genstandene forskubbedes perspektivet fra genstanden *i* sig selv til relationen *mellem* menneske og genstand. Herved kunne den nye arbejdsmetode forhåbentlig opfylde sit egentlige formål "...at nå frem til en dybere forståelse af menneskers virke og hele liv" (Jespersen 1940:IV), som Svend Jespersen formulerede det i indledningen. Hvad det var for virke og liv som registranten skulle indfange var i udgangspunktet ikke det moderne liv, men i stedet den virkelighed, som var under omkalfatring "derude", hvor industrialiseringens dampkogte kørt hen over traditionelle livsformer på land og i by. Det gjaldt om at samle ind af beretninger, genstande, fotografier og andet dokumentationsmateriale, "...inden det for stedse blev for sent" (Jespersen 1943:12). Her var registranten et effektivt arbejdsredskab, som kunne holde styr på de mange oplysninger.

Figur 10. Overinspektør Holger Rasmussen indsamler oplysninger om det kystnære fiskeri syd for den dansk-tyske grænse i 1957. Foto: P. Michelsen, Nationalmuseet, DNT

Registranten kræver tillige en anden arbejdsgang end den hidtil anvendte. Hvor indkomne genstande tidligere blev indført i fortløbende protokoller og desuden beskrevet på løse ark, der lå i hver sit omslag, afhængigt af hvilken gruppe genstanden tilhørte, så introduceredes i midten af 1930'erne *kartotekskortet*, der kunne placeres i skuffer, omplaceres og kopieres, så afhængigheden af de fortløbende protokoller gradvist forsvandt. Kartotekskortet, med sine fortrykte rubrikker og sit krav til en topografisk "nøgle"⁴ så genstande kunne placeres ikke kun efter funktion men også efter topografisk proveniens, gav et mere fleksibelt system. Det skal noteres, at den ændrede registrant også medførte en ny nummereringspraksis, idet genstande fra omkring 1939 og fremefter blev nummereret løbende år for år, mens den "gamle" samling fra før den tid, bibeholdt den nummerering, der var forbundet til den typologiske registrant, jfr. skilderiet af "Pene Grit", figur 9.

LANDSDÆKKENDE UNDERSØGELSER OG INDSAMLINGER 1940-1960

Med registranten i ryggen følte museets medarbejdere sig rustede til at kaste sig over større systematiske indsamlingsarbejder, og i løbet af de næste 20 år igangsattes en lang række projekter, som på sigt førte til opbygningen af større arkivfonde. Set i bakspejlet var dette en af registrantens væsentligste konsekvenser.

Disse store indsamlingsarbejder, der blandt andet sigtede mod publiceringen af atlas over dansk agrar-kultur, var et af flere betydningsfulde resultater af det nye klassifikationssystem. De resulterede primært i indsamling og bearbejdning af materiale som beretninger, fotografier og film, men fik også afledte effekter på genstandsindsamlingen.

1940. NEU – Nationalmuseets etnologiske undersøgelser	1940, 1954. Tekstil- og dragtindsamling. Landsdækkende tematiske registreringer og indsamlinger
1940. NHU – Nationalmuseets Herregårds Undersøgelser	1953. Komparativ europæisk samling
1944. NBU – Nationalmuseets Bondegårds Undersøgelser (herunder arkæologiske undersøgelser)	1954. The international Secretariat for research on the History of Agricultural Implements
1951. NIHA – Nationalmuseets Industri-håndværker og arbejder-undersøgelser	1953. Nationalmuseets mølleudvalg. Molinologisk Laboratorium
1954. NKU – Nationalmuseets Købstadsundersøgelser	1919-25, 1948, 1961. De dansk-vestindiske undersøgelser
	1960. Folkelige forlystelser

Figur 11. Oversigt over igangsatte større indsamlings- og dokumentationsprojekter på Dansk Folkemuseum/Nationalmuseet i årene 1940-60

SAMLINGENS VÆKST 1940-70

Hvilken betydning fik den nye registrant for museets genstandsindsamling? Her har jeg især fokuseret på de første 30 år, det vil sige perioden 1940-70. Som det fremgår af nedenstående grafer og diagrammer faldt introduktionen af registranten sammen med en meget kraftig øgning af genstandsindsamlingen. Som om registranten skabte holdepunkter for en mere systematisk men også mere omfattende indsamlingsaktivitet.

Den kraftige vækst i samlingerne, specielt efter 1950, skyldes bl.a. store indsamlingsprojekter som NEU og Bondegårdsundersøgelserne, hvor især bondegårdsundersøgelserne, med sine arkæologiske udgravninger, øgede samlingerne betragteligt.⁵ I 1962 blev der for eksempel indført mere end 16.000 genstande. Samtidigt erhvervede museet i 1957-59 klædefabrikken Brede Værk, beliggende ved Mølleåen i Lyngby nordvest for København, dels for at få bedre magasinforhold og konserveringsværksteder, dels for at kunne åbne nye kulturhistoriske udstillinger blandt andet om den tidlige industrialisering. Planerne for nye udstillinger fik især betydning for den øgede indsamling af værksteder og småindustri.

Anskues indsamlingerne i relation til registrantens hovedgrupperinger er det slående, hvorledes de fordeler sig på ganske få grupper, primært grupperne Stat og Samfund samt Næringsliv. Desuden spiller de arkæologiske udgravninger en vis rolle (Jordfund) mens de "klassiske" museumsgrupperinger, Indbo og Dragt også øges en del. Djævelen ligger som bekendt i detaljen, så en nærmere granskning af de to store grupper Næringsliv og Stat og Samfund vil give et bedre indblik i samlingernes faktiske sammensætning.

Figur 12. Medarbejdere fra Dansk Folkemuseum rustet til sommerens feltarbejde på øen Endelave (syd for Fyn) med opmåling og fotografering af bondegårde, og interview af gårdenes brugere. Fra v. Lotte Højrup, Ester Andersen og Svend Jespersen. Foto: P. Michelsen 1952, Nationalmuseet, DNT

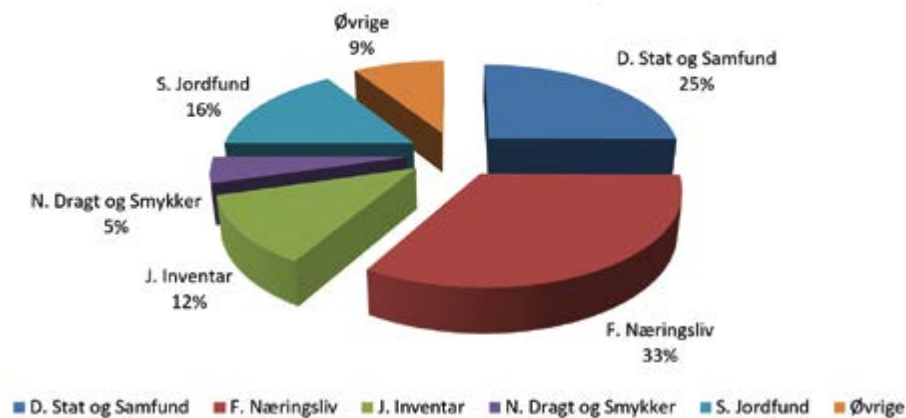

Figur 13. Samlingens vækst

GRUPPE F. NÆRINGSLIV

Hvad dækker gruppen Næringsliv så over? For det første omfatter gruppen de primære og sekundære næringer, det vil sige næringer som direkte (landbrug, jagt, fiskeri) eller sekundært (håndværk, industri) bearbejder naturressourcer i form af agerbrug, kvægavl, jagt, fiskeri og håndværk/industri. Serviceerhverv og administration henvises til andre hovedgrupper som Stat og Samfund, Samfærdsel og Kommunikation samt Handel.

Procentvise fordeling af saggrupperne D, F, J, N og S i relation til samlede antal indførte genstande, 1940-70

Figur 14. De indsamlede genstandes fordeling på enkelte saggrupper

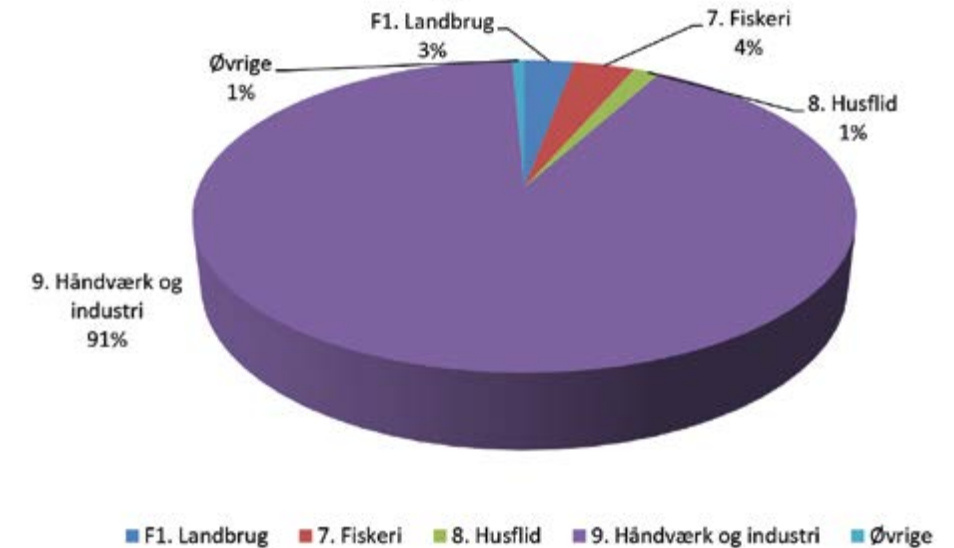
F. Næringsliv	
1. Landbrug	6. Jagt og fangst
2. Udnyttelse af vilde planter	7. Fiskeri
3. Havebrug	8. Husflid
4. Skovbrug	9. Håndværk og industri [herunder alfabetisk fortegnelse over de enkelte håndværks- og industrifag]
5. Pelsdyravl	10. Mineraludvinding

Figur 15. Undergrupper til hovedgruppen Næringsliv

Registranten og de mange undersøgelser blev som omtalt sat i værk for at sikre information om den traditionelle landbrugskultur ”inden det blev for sent”. Derfor kunne man også forvente at det især var temaet landbrug, som igen har fået opdelt sit virke i 22 undergrupperinger, der primært følger landbrugsårets forskellige arbejder (for eksempel jordens rydning, mergling, gødskning, høst etc), som voksede stærkest. Det er imidlertid ikke tilfældet.

Set over en periode af 30 år blev der primært indsamlet genstande vedrørende håndværk og industri. Her har registrantens fokus på den agrare livsform altså ikke haft den store

Gruppe F. 1940-70

Figur 16. Procentvise fordeling af undergrupper i gruppe F

betydning. I stedet er der fokus på de håndværk, der er truet af industrialiseringen, men der er også interesse for mindre og enkelte større industrivirksomheder. Til de sidste kan regnes de kooperative virksomheder som mejeriet Enigheden og bryggeriet Stjernen.

En bidragende årsag til det stærke fokus på håndværk og industri kan være planerne for at opbygge helt nye udstillinger med arbejdende værksteder i det nyerehvervede Brede Værk. Planerne blev imidlertid skrinlagt i løbet af 1970'erne grundet økonomiske overvejelser, og området i stedet brugt til skiftende store udstillinger samt opbygning af en omfattende bevaringsafdeling. I dag rummer bygninger tillige et museum for industrikultur.

GRUPPE D. STAT & SAMFUND

Hvor gruppen Næringsliv med tiden omfattede andre grene af næringslivet end det oprindelige fokus, så kom gruppen Stat og Samfund til især at omfatte genstandsgrupper, som allerede var stærkt repræsenteret på museet. Igen må den overordnede gruppe nedbrydes til undertemaer og disses undergrupper førend billedet fremstår klart.

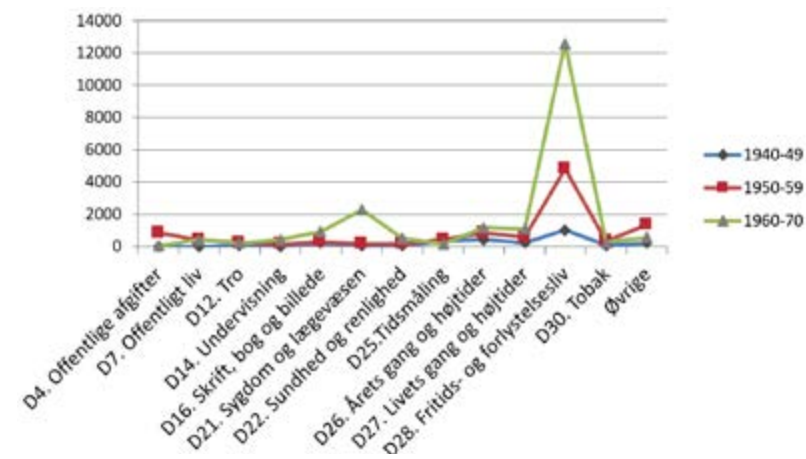
Fælles for de tre årtiers indsamling er det stigende fokus på Livets gang og Højtider samt Fritids- og forlystelseliv. Med fokus på de dominerende temaer i hovedgruppen bliver det muligt at få en procentvis fordeling af de vigtigste undergrupper på basis af tallene for hele perioden.

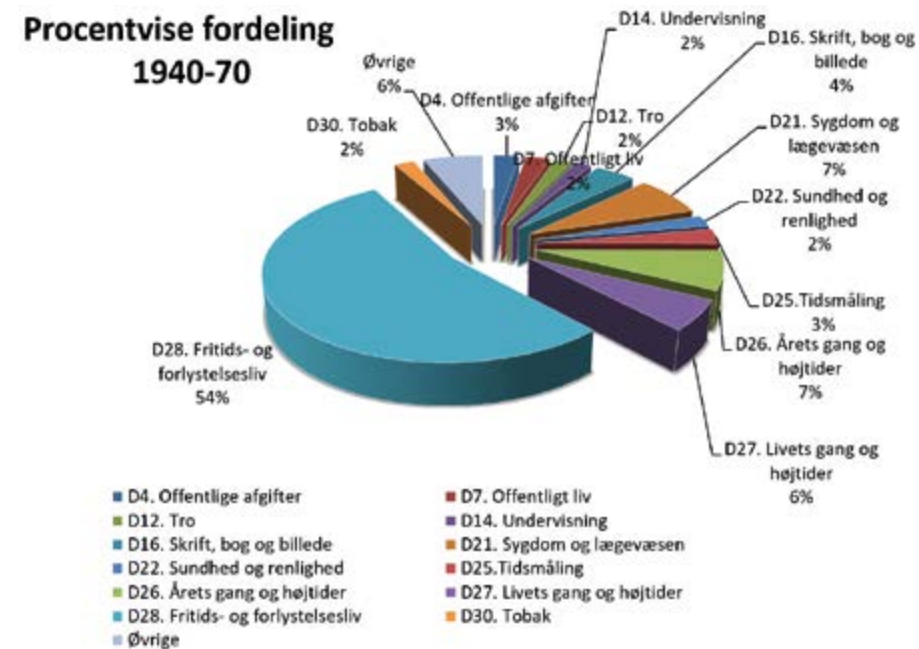
Figur 18. Brede Værk, 2009. Foto: Lars K. Christensen, Nationalmuseet, DNT

Figur 17. Reklameskilt fra Stjernen, 1935, hvor arbejderen, med rødt slips, indtager sin velfortjente fyraftensbajer. Foto: Arnold Mikkelsen 2009, Nationalmuseet, DNT

Figur 19. Fluktuationer 1940-70 i registreringen af saggruppe D's undergrupper

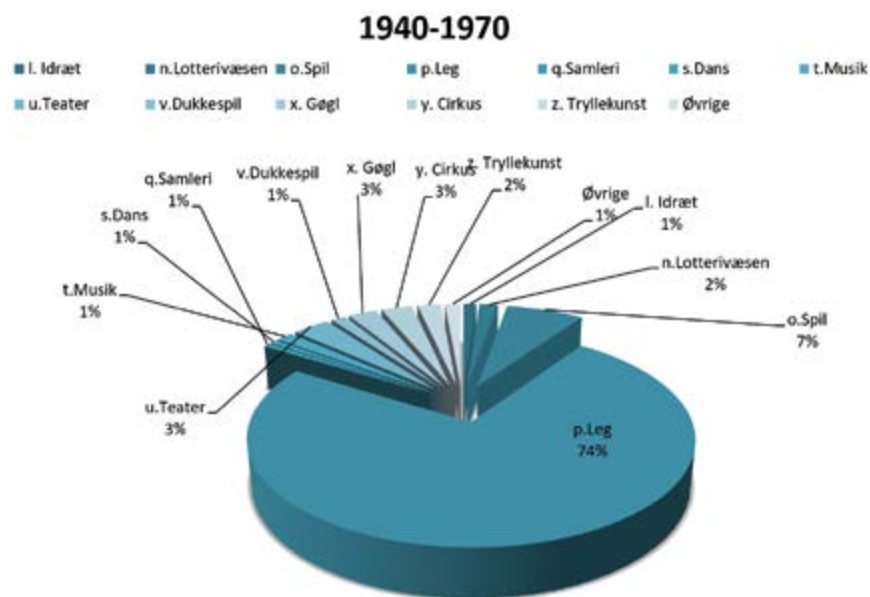
Figur 20 A. Procentvis fordeling af undergrupper til saggruppen Stat og samfund

Figur 20 A demonstrerer, i hvor høj grad gruppen Stat og Samfund består af genstande med relation til fritid- og forlystelseliv, en saggruppe, som i sig selv indeholder 25 undergrupper. Spørgsmålet må nu være om det især er nogle få undergrupper som "suger" genstande til sig, eller om de er jævnt fordelt over de forskellige temaer.

A. Fritid	N. Lotterivæsen
B. Selskabelighed	O. Spil
C. Ophold i fritidsbolig	P. Leg
D. Turisme	Q. Samleri
E. Ture og udflugter	R. Manuelle fritidssysler
F. Naturiagttagelse	S. Dans
G. Dyr som fritidsinteresse	T. Musik
H. Fodspor, ridning og kørsel	U. Teater
I. Vinterrekreationer	V. Dukkespil
J. Søsport	X. Gøgl
K. Aviation	Y. Cirkus
L. Idræt	Z. Tryllekunst
M. Væddeløb og dyrekampe	

Figur 20 B. Undergrupperne (25) i saggruppen fritids- og forlystelsesliv

Figur 21 viser at mere end 80% af genstandene hører til de to kategorier: spil og leg, mens de øvrige 23 emner kun tegner sig for 19% af den samlede genstandsmasse i gruppen.

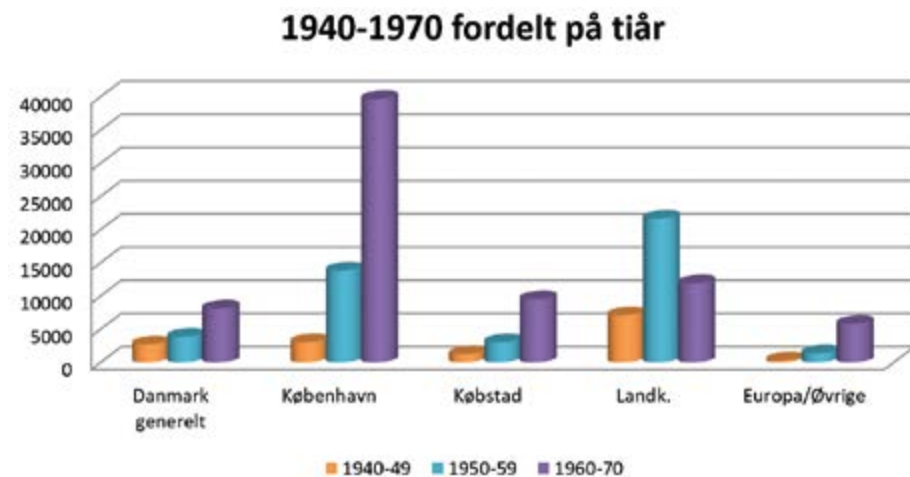

Figur 21. Fordeling af genstande på undergrupper i kategorien Fritids- og forlystelsesliv, for perioden 1940-70

Figur 22. Dukkehusgaden på Nationalmuseet er et populært indslag hos både børn og voksne. Foto: Nationalmuseet, DNT

Gruppen Stat & Samfund vokser markant fra introduktionen af den nye registrant i 1940 frem til 1970. Gruppen har opsamlet mange temaer, som tidligere var vanskelige at placere, men dette har ikke medført et øget fokus på de mange forskellige aspekter af begreberne stat og samfund. Det blev årets gang, livets stadier og barndommens spil og leg som dominerede indsamlingen. Den store samling af legetøj kan ikke undgå at skævvride samlingen, hvilket registranten ellers havde til hensigt at modvirke. Dels fordi et væsentligt emne som stat og samfund viser sig hovedsageligt at handle om fritidens sysler og leg, dels fordi legetøjet især repræsenterer den mere velstillede del af befolkningen, som havde råd til at købe legetøj til deres børn. Legetøj er taknemmeligt i udstillingssammenhæng, fordi det kan illustrere voksenlivet i lilliput-format. Det fylder heller ikke så meget i magasinerne, og måske er det derfor, museumsinspektøren gang på gang fristes af de mange tilbud herom. Til legetøjet hører ofte også minder, som står klart i giverens erindring, og derfor er proveniensen som regel af høj kvalitet.

Figur 23. Genstandenes geografiske hjemsted 1940-70

INDSAMLINGERNE SET I RELATION TIL GEOGRAFISK SPREDNING

For lidt almuekultur og for meget købstadskultur var et af kritikpunkterne mod de eksisterende samlinger i 1940. Blev der så rettet op på denne skævvridning?

Hvor der i 1940 registreres flest genstande fra landkommuner så sker der en øgning i de følgende årtier vedrørende genstande fra købstæder og København. Renses tallene for genstande fra de arkæologiske udgravninger, som især fandt sted i landkommuner, så er næsten 50 % af de indsamlede genstande fra Købehavns og Frederiksbergs kommuner. Dette skyldes formodentlig dels den urbane kulturs stigende dominans, dels indsigt om, at almuen og ”folket” ikke nødvendigvis boede på landet, men i høj grad også var repræsenteret af byernes arbejder- og middelklasse. Samtidigt var museumsvesenet blevet udbygget i det øvrige land, og her havnede – og havner – nok hovedparten af lokalsamfundets erindringsmateriale.

PERMANENTE UDSILLINGER, 1940 – 1989

Registranten skulle også være et redskab til at få styr på samlingerne i forbindelse med nyopstillingerne i det nye, ombyggede Nationalmuseum. De nye udstillinger kom til at cementere en skjult men faktisk opdeling af samlingerne – en opdeling som registranten ikke direkte lægger op til – idet udstillingerne fremstod som to adskilte verdener. Den *borgerlige* kultur blev repræsenteret gennem en række stilhistoriske interiører, fra barok til nyklassicisme, suppleret med en dragtudstilling, der fokuserede på moden fra barokken til den moderne tid (1930'erne).

Bondekulturen blev udstillet et andet sted i museet, hvor de besøgende kunne bevæge sig gennem det danske landskab, fra Amager og Bornholm i øst hen over øerne til det jyske hovedland. Hertil kom udstillinger af færøsk og islandsk folkekunst.

Figur 24. Rokokolejligheden fra Magstræde i København, der viser en velhavende borgers hjem fra omkring 1740, er stadig en af trækplasterne i Nationalmuseets udstillinger. Lejligheden blev oprindeligt indrettet af hofsnedker D. Schäffer. Foto: Arnold Mikkelsen 2002, Nationalmuseet, DNT

Figur 25. Stue fra Samsø som den stod opstillet i Bernhard Olsens første udstilling af dansk bondekultur i 1885. Den blev siden overført i sin helhed til den nye udstilling på Nationalmuseet. Foto: S. Bengtsson 1925, Nationalmuseet, DNT

Figur 26. Et af kvindernes traditionelle arbejdsområder i det førindustrielle landboliv var fremstillingen af garn og tekstiler i form af linned og klæde. Redskaber som heglen, rokken, garnvinden og væven kunne have forskellige udformninger afhængigt af hvor i landet, de blev brugt. Foto: Nationalmuseet, DNT

Fokus var på det førindustrielle hverdagsliv, men blikket på de to livsverdener: den borgerlige kultur vs. landbokulturen var forskellig. Den borgerlige samling fremviste gennem den kronologiske og stilhistoriske gennemgang fra rum til et rum et borgerskab, der repræsenterede en historisk udvikling afspejlet blandt andet i boligens indretning og modens variationer. Den afspejlede tillige den ældre, typologiske registrant, hvor fokus i stor udstrækning var på boligens indretning i stilhistorisk perspektiv.

Modsat det dynamiske borgerskab tegnedes et billede af landbosamfundet som traditionelt og fastholdt i en bestemt livsform. Formålet var at vise de kulturelle variationer inden for det danske rige, og tillige at begribeliggøre de forskellige lokalsamfunds valg af næringsliv, fra fiskerbønderne mod vest til københavnsbønderne mod øst. Olsens oprindelige interiører blev derfor suppleret med tematiske afsnit, der fortalte om næringsliv og produktion i de forskellige egne af landet. Her har den nye registrant med sit fokus på produktion og næringsliv haft en stor indflydelse. Dette afspejles ikke kun i de tematiske afsnit, men tillige i de vejledere til samlingen, som efterhånden blev publiceret (for eksempel Rasmussen 1979b).

SÆRUDSTILLINGER 1969 OG 1985

I den undersøgte periode, 1940 – ca. 1985 var Dansk Folkemuseums medarbejdere involverede i en række særudstillinger, der åbnede i nye udstillingslokaler i føromtalt Brede Værk.

Figur 27. Den hestetrukne droske venter foran købmandsbutikken. Udstillingen *Vore bedsteforældres tid*. Foto: Niels Elswing 1969, Nationalmuseet, DNT

Vore Bedsteforældres Tid (1969) var en af de første store sommerudstillinger i Brede. Den løsrev sig fra det hidtidige fokus på den førindustrielle kultur og fortalte i stedet om byernes borgerskab og arbejderklasse set i lyset af industrialiseringen og moderniseringen af ikke mindst byens rum og infrastruktur. Det var byens liv i årene 1864 – 1914, den ville afspejle, men med brug af de midler, som allerede Olsen havde afprøvet: interiører fra borgerskabets og arbejderklassens hjem, der her blev suppleret med byens butiksliv, torve og baggårde.

Det offentlige liv i form af politiske organisationer og bystyrets arbejde med at modernisere byens infrastruktur (kloakering, kommunikation, vandforsyning etc.) udgjorde en stor del af udstillingen. Her fornemmer man, at den nye registrant fik indflydelse på udstillingens disponering.

Jubilæumsudstillingen *Det er Danmark* (1985) var dels en retrospektiv udstilling, der så tilbage på Bernhard Olsens banebrydende arbejde med at lancere interiørprincippet som formidlingsform, dels en udstilling, der viste sider af Dansk Folkemuseums arbejde i de senere år som "glimt fra museets arbejdsmark." (se fig. 1 og 29). Mens *Vore Bedsteforældres Tid* gav et øjebliksbillede af en afgrænset periode, så blev *Det er Danmark* opbygget kronologisk på to måder: dels ved et tilbageskuende blik på museets stiftelse og indsamling, dels ved at følge dansk kultur og samfund i de 100 år museet havde eksisteret. Historien blev primært fortalt gennem de genstande som mennesker til forskellige tider havde

Figur 28. På torvet står byens brandspøjte. *Udstillingen Vore bedsteførelæres tid.*
Foto: Niels Elswing 1969, Nationalmuseet, DNT

omgivet sig med og brugt. Dette blev suppleret med beretninger om, hvorledes museet havde dokumenteret samfundet, fra Olsens indsamling af bondekultur til etnologernes kortlægning af varierende livsformer.

Selv om udstillingen forholdt sig til nogle af registrantens hovedgrupperinger (for eksempel bolig og dragt) så blev kortene blandet på en ny måde, og der blev sat fokus på væsentlige samfundsmæssige forandringer i perioden.

REGISTRANTEN OG DET DAGLIGE MUSEUMSARBEJDE

Den nye registrant fik stor indflydelse på museumsarbejdet i bred forstand efter 1940. Mest markant i kraft af de store indsamlingsinitiativer som de etnologiske undersøgelser, købstandsundersøgelser m.m. men registrantens strukturering af hverdagslivet slog også igennem i de landsdækkende indsamlingsprojekter og samarbejder koordineret gennem de puljer (industripulje, boligpulje, dragtpulje, landbrugspulje, fiskeripulje etc) som fra ca. 1970 blev oprettet med henblik på at koordinere dokumentationen af samtidens hverdagsliv efter inspiration fra det svenske SAMDOK-projekt. Samlingerne blev opdelt efter registrantens kategorier, og kravet om at indsamlingerne burde forholde sig til de større helheder, hvor genstandene indbyrdes var forbundne med hinanden, blev også efterlevet i stor udstrækning. Derimod blev registrantens indflydelse på *hvilke* dele af hverdagslivet, som skulle indsamles og dokumenteres, mere sporadisk. 1800-tallets fokus på hverdagslivet inden for hjemmets rammer stod stadig i høj kurs, suppleret med

Figur 29. Det traditionelle blå køkken møder det moderne IKEA-køkken på udstillingen *Det er Danmark.*
Foto: G. Nellemann 1985, Nationalmuseet, DNT

indsamling fra de sider af arbejdslivet, som blev truet af industrialiseringen, det vil sige det traditionelle håndværk. Det offentlige liv i form af institutioner og organisationer blev kun sporadisk repræsenteret, ligesom den rivende udvikling inden for moderne kommunikationsformer. Her spiller det en rolle at disse emner varetages af et stort antal specialmuseer med fokus på fiskeri, søfart, landbrug, kommunikation, militærvæsen. Hertil kommer museer som især fokuserer på særlige aspekter af hverdagslivet: Kvindemuseet i Århus, Arbejdermuseet i København, Det jødiske Museum i København med flere.

Registranten fik betydning gennem de muligheder den gav for en logisk strukturering af et ellers stort og ind mellem vanskeligt håndterligt materiale, men de rammer, den satte for indsamlingen, blev ikke entydigt determinerende, hverken for indsamlingernes sammensætning eller for udstillingernes disponering. Den førte ganske vist til et øget fokus på dokumentationen af den nære fortid og samtid, men fordelt på de forskellige genstandskategorier var det i høj grad stadig det borgerlige samfund og købstædernes/byernes befolkning som blev tilgodeset.

Artiklen er en præsentation af et forskningsprojekt om klassifikationen på danske museer. Bogen At sætte verden i system udkommer i 2019 på Syddansk Universitetsforlag.

REFERENSER

- Jespersen, S. (1940). *Saglig registrant for Dansk Folkemuseum samt Registrantforslag for danske kulturhistoriske Museer*. København: Dansk Folkemuseum
- Jespersen, S. (1943). Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser. I *Fortid og Nutid*, bind XV
- Jespersen, S. (1954). Saglig registrant for danske kulturhistoriske museer. Statens Lokalmuseumstilsyn.
- Jespersen, S. et al. (1985). *Saglig registrant for danske kulturhistoriske museer*. København: Dansk Folkemuseum
- Knudsen, G. & Kristensen, M. (red.). (1929). *Danske Studier*. København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag. <http://danskestudier.dk/materiale/1929.pdf>
- Rasmussen, H. (1979a). *Bernhard Olsen. Virke og værker*. København: Nationalmuseet
- Rasmussen, H. (1979b). *Dansk Bondekultur for 1900. Vejleder til Nationalmuseets danske bondesamling*. København: Nationalmuseet
- Rogan, B. (2010). Tingenes orden. I: Rogan, B. & Amundsen, A. B. (red.) *Samling og museum*. Oslo: Novus forlag
- Svanberg, F. (2009). *Museer och samlande*. The Museum of National Antiquities Studies nr 12. Stockholm: Statens historiska museum
- Vasström, A. (2013). Blutsverwandten. *Nationalmuseets Arbejdsmark 2013*
- Vasström, A. (2019). *At sætte verden i system* (i tryk, Syddansk Universitetsforlag).

NOTER

1. Artur Hazelius (1833-1901), grundlægger af Nordiska Museet (oprindeligt Den skandinavisk-etnografiske Samling) i 1873.
2. Jfr. den schweiziske lingvist og strukturalist Ferdinand de Saussures skelnen mellem langue og parole.
3. Den grønne registrant er museipersonalets betegnelse for Saglig registrant for kulturhistoriske museer. Registranten blev først udgivet som stencil, men blev fra 1954 trykt af Lokalmuseumstilsynet, og da i grønt omslag. Den dag i dag omtales den til daglig som Den grønne registrant.
4. Hver landsdel og sogn har sit eget nummer, efter et system udarbejdet på basis af Traps kulturgeografiske beskrivelse af Danmark, se fx <https://trap.dk/trap-5-online/>
5. Bondegårdsundersøgelserne var i lighed med de svenske, igangsat af Sigurd Erixon, beskrivelser og opmålinger af den ældre danske agrare byggeskik. Men Axel Steensberg (1906-1999), overinspektør på Nationalmuseet og senere (1959) professor i Materiel Folkekultur/Europæisk Etnologi ved Københavns Universitet, tilføjede en arkæologisk dimension, idet han foretog udgravninger bl.a. af de hustomter, som blev efterladt, når et hus blev overflyttet til Frilandsmuseet i Lyngby. Det gjaldt f.eks. huset fra Pebringe på Sjælland. Desuden foretog han større udgravninger af forladte landsbyer fra middelalderen, bl.a. Borup Ris på Sjælland.

BILLED MATERIALE

Fotografi på side 47 er en detalje fra figur 9, side 56. Foto: Nationalmuseet, DNT.